

De Delftsewallen (oostzijde) in Zegwaart

Rapport over de bebouwing, eigenaren en bewoning

1730 – 1995

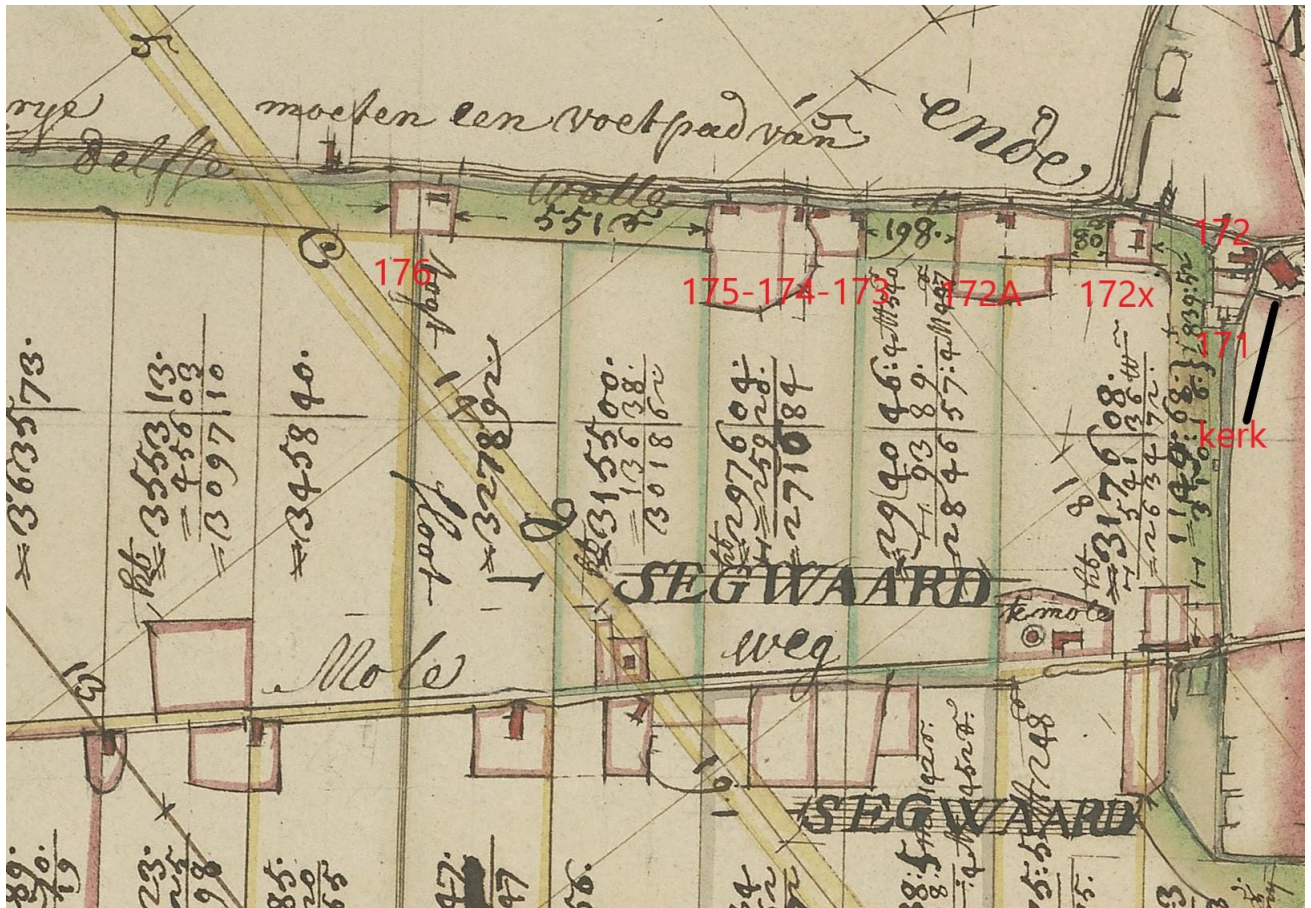

Ronald Grootveld

Zoetermeer 2020

Inleiding

De Delftsewallen met de Delftsewallenwetering vormden de grens tussen Zoetermeer en Zegwaard ten zuiden van de Dorpsstraat. Dijk en water liepen vanaf de Stenen brug in de Dorpsstraat naar het zuiden tot aan de Reguliersdam. In de vroege 18^e eeuw stonden er in Zegwaard op de dijk zes afzonderlijke huizen en nog twee huizen achter de kerk aan de Dorpsstraat. Dankzij de kaarten die Pierre Ancelin maakte ten behoeve van de droogmaking van de Binnewegsepolder, kan de locatie van deze huizen goed worden getraceerd.

1710: kaart door Pierre Ancelin van de drooggemaakte Binnewegsepolder (noorden rechts). Bovenaan de Delftsewallen met de erven en huizen op de dijk. Rechtsboven de kerk aan de Dorpsstraat. De nummers zijn de verpondingsnummers van de huizen, zoals die van 1731-1806 werden gebruikt.

Periode 1700-1832

Ancelin bracht in 1701 het droog te maken gebied al in kaart. Zijn kladkaartjes zijn bewaard gebleven en geven aardige details. De huizen 171 en 172 achter de kerk mat hij niet op want die vielen buiten de droogmaking.

Huis 171 achter de kerk

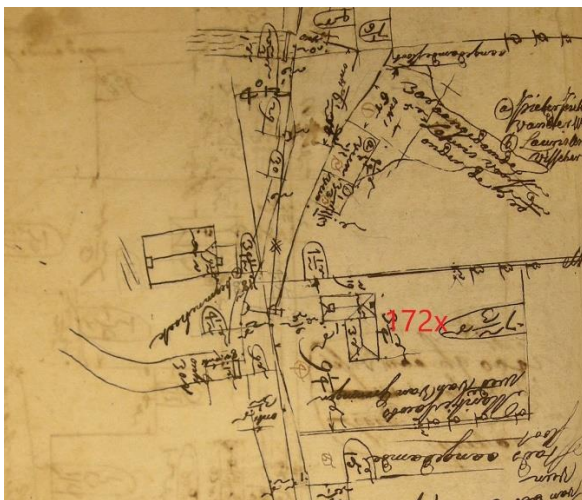
Het huis met verpondingsnummer 171 (vanaf 1806 nr. 139-140), op de dijk achter de kerk van Zoetermeer-Zegwaard, was tot 1705 eigendom van Abraham Cornelisz Cruining. Daarna van Cornelis Edenburgh en vanaf 1717 van Cornelis Cornelisz van der Burg en zijn vrouw Lijsbet Jacobs Hos. In 1731 is het verhuurd en in 1742 staat het leeg. In 1763 verkoopt Lijsbet Hos, inmiddels hertrouwd, het huis aan Cornelis van der Helm. Zijn zoon Cornelis jr. verkoopt het in 1808 aan de rietdekkersbaas Abraham van der Hooff, die ook eigenaar is van het naastgelegen

huis 172. Uit de 18^e eeuw zijn geen namen van bewoners bekend. Mogelijk waren zij te arm voor belastingaanslagen. Van der Hooff verkoopt het in 1811 aan de beleggers Cornelis van der Helm en Dirk Douw. Deze doen het perceel in 1835 van de hand, waarna het eigendom wordt van de kerkvoogdij van de Hervormde gemeente.

Huis 172, de rietdekkerij

Huis verpondingsnummer 172 (vanaf 1806 nr. 141), op de dijk achter de kerk, grenzend aan het vaartje langs het kerkhof, wordt in 1727 door Michiel van Groningen verkocht aan de eigenaren / burenen van nr. 171: Cornelis Cornelisz van der Burg en zijn vrouw Lijsbet Jacobs Hos. Het is dan een scheepmakerij. In 1737 koopt Cornelis van Rijn het huis en vestigt daar een rietdekkerij. In 1742 woont hij er zelf. In 1765 doet hij het van de hand aan de rietdekker Arij van der Mark, die samen met zijn broer Pieter het bedrijf runt. Arij verkoopt het in 1773 aan Hendrik van Hijselendoorn, eveneens rietdekker. In 1785 verkoopt zijn weduwe het bedrijf aan Abraham van Hooff, zelf ook rietdekkersbaas. Zij blijft er volgens het kerfboek wonen, totdat Van der Hooff er in 1785 intrekt. Hij verkoopt de rietdekkersaffaire in 1811 aan rietdekker Willem Meijer. Meijer woont er in 1822 ook zelf (hij koopt dan een huis aan Den Hoorn) en in 1828 verkoopt hij het huis aan rietdekker Jacob Wieriks en zijn vrouw Jannetje Jongenburger.

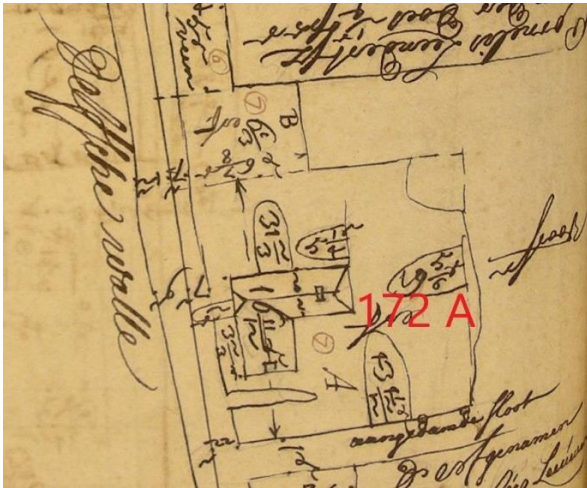
Huis 172x, gesloopte scheepmakerij

Op de kladkaart van 1701 is huis 172x de scheepmakerij van de weduwe Van Groningen, die tussen 1710-1716 zou worden gesloopt. Het huis had een schuine [rieten] kap met twee wolfseinden en twee schoorstenen. Dwars op het huis stond een gebouw met een schuine kap, waarschijnlijk de werkplaats. De grond werd eigendom van de bedijker van de Binnenwegse polder, de stad Rotterdam.

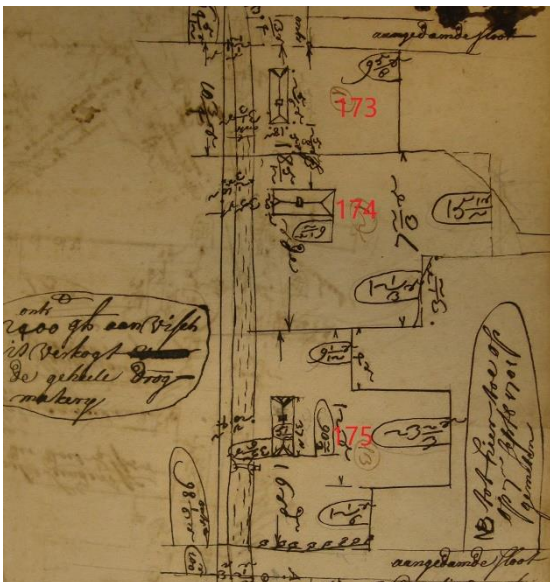
Huis 172A, de boerderij van Van der Wal

Dit L-vormige pand (vanaf 1806 nr. 142) met een schuine kap met aan de uiteinden elk een schoorsteen is goed te zien op de kladkaart van 1701.

Het huis is in 1701 eigendom van Tijmen Leendertsz van der Does, die het in 1721 verkoopt aan Cornelis Jacobse van der Wal: "een hujs ende erve met twee schueren een bargh mitsgaders het geboompte daerop staende". Van der Wal overlijdt in 1736 en in 1742 woont zijn weduwe Teuntje Jongenengel daar nog. Zij "veent een weinig en vaart nu en dan met een turfschip". Als zij het huis in 1760 aan haar zoon Jacobus van der Wal verkoopt, zijn ze in goeden doen. Naast het huis en de hooiberg is er een schuithuis en de moeder bedingt dat zij zo lang zij wil gebruik mag maken van de maar liefst vijf schuren op het erf. Als Ariaantje Rijlaarsdam, de weduwe van Jacobus, de boerderij verlaat in 1800, verklaart zij dat het gaat om een bouwmanswoning met twee bargaen en vier schuren of schuurtjes. Boer Jacob van Driel wordt de nieuwe eigenaar. Hij verkoopt de boerderij met tuin en dijkgrond op zijn beurt in 1826 aan Maria Elisabeth Hoelen te Leiden.

Huizen 173-174-175

De huizen 173-174-175 waren volgens de kladkaart uit 1701 eenvoudige rechthoekige huizen met een schuine kap en in het midden van de kap een schoorsteen. (noorden boven). Nrs. 174 en 175 zijn in respectievelijk 1777 en rond 1780 gesloopt.

Huis 173 (vanaf 1806 nr. 143)

Dit huis was eigendom van Pieter de Goede, die het in 1726 verkocht aan Pieter Hendriks Schouten. Die was visser en bewoonde het huis zelf. Zijn weduwe verkocht het huis met schuur en loods in 1752.

Eigenaren 1752-1806:

1752-1757 Pieter Moraal, Bleiswijk
1757-1767 weduwe van Leendert van der Tas
1767-1768 Pieter van der Ende
1768-1784 Jan Willems van der Wal
1784-1806 Johannes Cornelis van Teijlingen.

Bewoners 1752-1779 (daarna geen registratie):

1752-1756 Maarten Kerkhoven
1758-1760 weduwe van Leendert van der Tas
1760-1762 Jan Sprenghuizen
1760-1771 Jan van der Wal
1760-1769 Jacob van Veen
1773-1779 Pieter van der Wal

Jan Wagman kocht het huis in 1806. Hij woonde er al zeker vanaf 1801 en trouwde in 1802 met Maria Adelheid Hoffrogge. Toen hij in 1815 overleed werd een boedelinventaris gemaakt. Daaruit blijkt dat het huis bestond uit een binnenvetrek (bedstede, twee kasten, tafel, zes stoelen), een voorvetrekje (keukenspullen) en een schuur (tobbe, tuingereedschap en nog wat). In huis waren nog een gouden ketting en een paar zilveren schoengespens plus 7 gulden en een vordering van 125,-.

Huis 174

Dit huis was eigendom van Dirk Abrahamsz de Kock, die het in 1717 verkoopt aan visser Pieter Hendriks Schouten. In 1726 koopt Schouten ook huis 173 en in 1728 verkoopt hij huis 174 aan zijn zoon Pieter Pieters Schouten. Deze woont er ook, tot hij het in 1733 verkoopt.

Eigenaren 1733-1777:

1733-1747 Jan Hendriks van de Ring, later zijn dochters Ariaantje van de Ring, vrouw van Arij Jans Heus en Machteld van de Ring, vrouw van Govert Kerkhoven
1747-1751 Hendrik Kerkhoven en de weduwe van Govert Kerkhoven
1751-1777 Stoffel Wijsman

In 1733 staat er ook een schiphuis bij maar in 1742 staat het huis leeg. In 1777 wordt het gesloopt.

Bewoners 1735-1777:

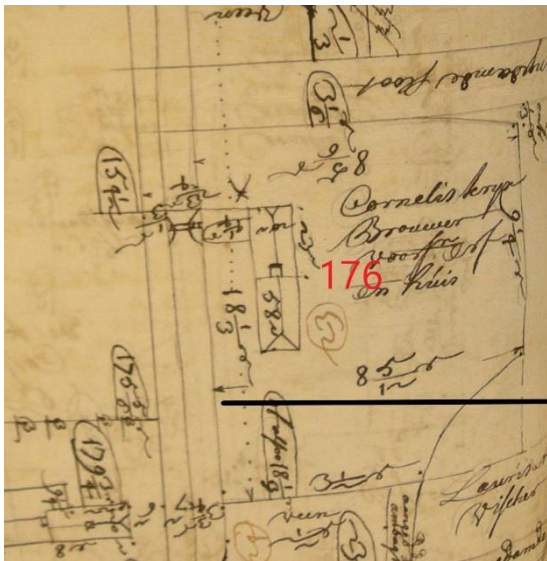
1735-1742 Arij Jans Heus en Ariaantje van de Ring
1751-1777 Stoffel Wijsman.

Tussen 1751-1756 wordt ook Maarten Kerkhoven als bewoner in de buurt genoemd; hij kan echter ook in huis 173 hebben gewoond.

Huis 175

Jannetie Huijbrechts Kooningh weduwe van Cornelis Crijne Brouwer, verkoopt huis 175 aan haar zoon Crijn in 1738. Er staan dan nog drie schuurtjes, een barg en een schuithuis bij. Crijn Brouwer woont er zelf, hij is visser. In 1771 verkoopt de weduwe Crijn Brouwer het huis maar blijft er tot 1778 wonen. Daarna staat het leeg, het is voor 1785 gesloopt.

Huis 176

Huis 176 is op de kladkaart van 1701 een langwerpige gebouw evenwijdig aan de wetering met een schuine kap en in het midden een schoorsteen. De zwarte lijn op het kaartje is de plaats waar in 1710 de Lange Tocht zou komen te lopen. Het huis was net als het buurhuis 175 eigendom van Cornelis Crijnen Brouwer maar in 1731 wordt het al oud genoemd en stond het leeg. Het werd al niet meer aangeslagen voor de belasting. Zeer waarschijnlijk is het al vóór 1768 gesloopt.

Periode 1832-1900

De situatie in 1832. De huizen 174-176 (oude nummers) zijn allemaal gesloopt en vallen buiten het kaartbeeld. 173 is 143 geworden, 172A > 142, 172 > 141 en 171 > 139-140.

Huis 139-140 (percelen 102-104) zou in 1835 door de kerkvoogdij worden gekocht. Huis 141 (percelen 105-106) is de rietdekkerij van Wieriks. Op de dijk staan huis 142 (perceel 579), eigendom van mw. Hoelen in Leiden en huis 143 (perceel 121) van de erven Wagman. In 1885 worden de huizen 141-142-143 gesloopt. Alleen op de plaats van 141 zou nieuw worden gebouwd.

De stenen brug in de Dorpsstraat op de hoek bij de kerk werd in 1868 gesloopt en het gedeelte van de Delftsewallenwetering langs het erf van de kerk werd toen gedempt.

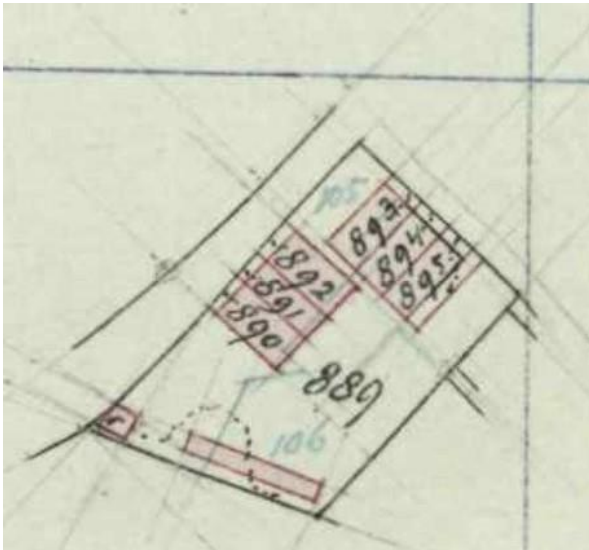
De "kosterwoning" (nr. 139-140)

Dit huis, sinds 1835 eigendom van de kerkvoogdij, wordt vermoedelijk omstreeks 1857 in gebruik genomen als kosterwoning, als Jacobus Wieriks (1829-1912), de zoon van rietdekker Jacob, die functie gaat bekleden. Zijn zoon Jacobus Wieriks (1866-1942) volgt hem in die betrekking en als bewoner in 1907 op.

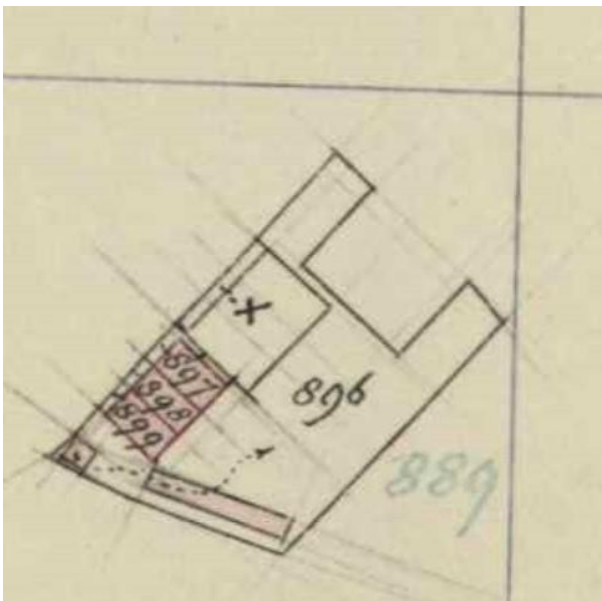
De rietdekkerij (nr. 141), vanaf 1888 De negen huisjes

Jacob Wieriks woonde volgens akte burgerlijke stand in 1816 in het huis 139 er naast. In die tijd was hij mogelijk in dienst bij de eigenaar van de rietdekkerij Meijer. Daarna woonde Wieriks aan de Zegwaartseweg en als hij en zijn vrouw het huis in 1828 kopen, wonen zij in de Dorpsstraat (toen 33, later ter hoogte van huisnr. 99). Verkoper Meijer bedong dat hij in ieder geval tot mei 1829 in het huis mocht blijven wonen. Dat heeft wellicht tot 1831 geduurd want Wieriks en zijn gezin worden zij in 1831 en 1833 (BS) nog op nr. 139 vermeld. Aangenomen mag worden dat zij spoedig daarna in de rietdekkerij zijn gaan wonen. Ze verkopen het huis in 1860 aan Hendrik Wagman, hun buurman op de dijk maar blijven er wel wonen. Ze overlijden er in 1869 resp. 1870.

Wagman doet de voormalige rietdekkerij rond 1884 van de hand. Koper is timmerman Leendert Zaal uit Zoetermeer, die het geheel laat slopen en er in 1888 maar liefst negen woninkjes en een blokje schuren bouwt. Rond 1891 verkoopt Zaal de huisjes aan in collega-timmerman Jacob Lengkeek, die dan al een groot deel van de panden aan de westzijde van de Delftsewallenwetering in Zoetermeer bezit.

1888: Leendert Zaal bouwt 2x drie huisjes en een blokje schuren (onderaan) op het voormalige rietdekkerserf (links de Delftsewallen).

1888: Leendert Zaal bouwt nog een blokje van drie huisjes aan de zuidzijde van het eerdere blokje.

Huis 142 (voorheen 172A)

In 1826 kocht Maria Elisabeth Hoelen te Leiden dit huis. In 1832 staat zij geregistreerd als Anna Maria Hoelen, waarschijnlijk een verschrijving want in 1842 verkoopt Maria Elisabeth het huis, dat zij verhuurde, aan burgemeester Jacobus Bos van Zoetermeer. Ook hij woont er zelf niet. In 1875 wordt het eigendom van zijn zoon Pieter Bos en daarna van diens weduwe. Het huis is in 1885 gesloopt.

Huis 143 (voorheen 173)

Maria Hofrau (eerder: Hoffrogge), sinds 1815 weduwe van Jan Wagman, hertrouwd met Gerrit Hendrik Schulte en bleef er met haar twee zoons tot ca. 1840 wonen. In 1846 verkoopt Willem Wagman het halve huis aan zijn broer Hendrik, die het geheel verhuurt en in 1885 voor sloop verkoopt aan landbouwer Arie Visser. Die neemt de grond als weiland in gebruik.

Periode 1900-1995

Rechts staan de lage schuren van de Negen huisjes. Het schuine dak daarachter is van de kosterwoning vóór de herbouw in 1932.

De kosterwoning, Dorpsstraat 61

Jacobus Wieriks (1866-1942) is sinds 1907 koster van de Oude Kerk en bewoner van dit huis. In 1932 laat de kerkvoogdij de huidige woning bouwen in plaats van het oude pand. Vanaf die tijd is het via een bruggetje bereikbaar vanaf de Dorpsstraat en nummert ook aan die straat. Pieter Wieriks volgt zijn vader in 1942 op als koster en draagt de functie in 1949 over aan Johannes van der Sman, die met zijn gezin het huis bewoont. Omstreeks 1980 gaat Van der Sman met pensioen en verkoopt de kerkvoogdij het huis aan een particulier.

De negen huisjes, Delftsewallen 1-9

De Negen huisjes (links) vanaf het noorden gezien rond 1908. De Delftsewallenwetering sluit naar links tussen de huizen door op de Buurvaart aan.

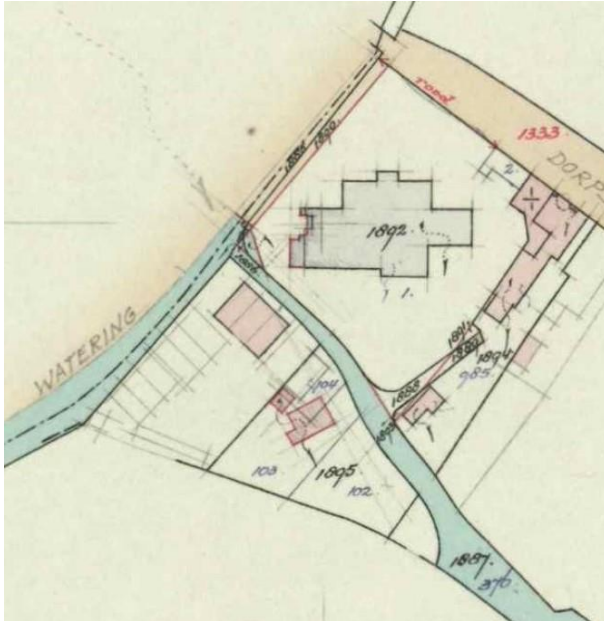
Timmerman Jacob Lengkeek, die al een groot deel van de panden aan de westzijde van de Delftsewallenwetering in Zoetermeer bezit, koopt de huisjes rond 1891. Bij de volkstelling van 1909 zijn de bewoners:

1. Hendrik Windmeijer, arbeider
2. Aalbert Muilwijk, tuiniersknecht/timmermansknecht
3. Albert Verhoef, arbeider
4. Catharina Sebel-van der Lubbe, arbeider
5. Jacob van Ruitenburg, arbeider
6. Hermanus Laurentius van Dijk, landarbeider
7. Cornelis Vonk, arbeider/schipper
8. Albert Jongenotter, graanhandelaarsknecht
9. Johannes Lamens, arbeider

De Negen huisjes gezien vanaf de zuidzijde rond 1908.

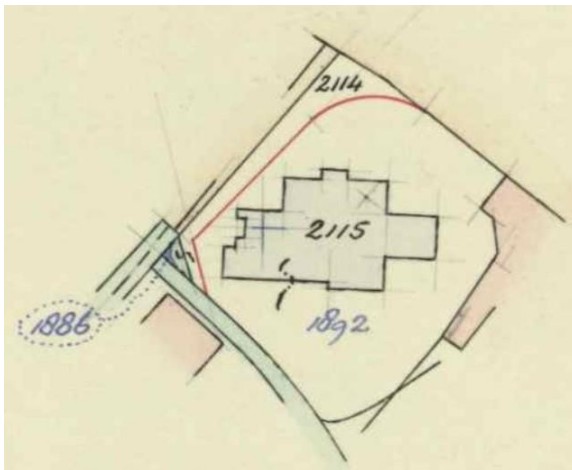
In 1936 koopt Alida Lengkeek te Apeldoorn de negen huisjes van haar moeder, de weduwe Jacob Lengkeek. Dan laat de gemeente Zoetermeer haar oog op de huisjes vallen: ze zouden moeten worden gesloopt in verband met de aanleg van een nieuwe toegangsweg naar de uitbreiding van de bebouwing ten zuiden van de Dorpsstraat. De "zeer oude arbeiderswoningen" deden afbreuk aan het "aesthetisch aanzien van de omgeving". Juffrouw Lengkeek is tevreden met een koopsom van 10.500 gulden en op 10 april 1940 besluit de gemeenteraad tot aankoop. Dan breekt de oorlog uit en gaan de uitbreidingsplannen de kast in. Toch gaat de verkoop door maar directe afbraak is niet meer aan de orde omdat dat kapitaalvernietiging zou zijn. Besloten wordt de huizen op te knappen en nog minstens 10 jaar te verhuren. Muren en daken waren in goede staat maar de vloeren en kozijnen waren slecht. Ook het spelwater kon niet goed worden afgevoerd en voor de negen huizen waren er maar vier privaten. Alles moest door de gemeente worden opgeknapt en de huurinkomsten zouden de exploitatie dekken. De huren liepen uiteen van 2,75 tot 3,50 gulden per week.

De situatie in 1939: van de Negen huisjes zijn er op het kaartje drie ter oriëntatie ingetekend, de andere zes zijn in potlood geschetst. Daarnaast (perceel 1895) de in 1932 herbouwde kosterwoning. Rondom de kerk (1892) zijn de grenzen opnieuw vastgesteld. Het zijarmpje van de Buurvaart (1888-1889) is blijkbaar gedempt.

In 1953 laat de gemeente Zoetermeer het gedeelte van de Delftsewallenwetering vóór nr. 1 t/m 9 dempen voor de aanleg van de Nassaulaan, die de Dorpsstraat gaat verbinden met de nieuw aan te leggen Oranjebuurt. Over de nieuwe aansluiting Delftsewallenwetering-Buurvaart komt een brug voor autoverkeer. Het westelijk einde van de Buurvaart wordt afgedamd en hij buigt voortaan tussen de kosterwoning en de huisjes door af naar het zuidwesten.

In 1955 verkoopt de kerkvoogdij een smalle strook grond (2114) door de kerk aan de gemeente Zoetermeer ter verbreding van de rijweg. De Buurvaart loopt op het kaartje nog rechtdoor naar de Delftsewallenwetering maar zal in de praktijk al omgelegd zijn.

1955: afstand van een strook grond (2114) door de kerk aan de gemeente Zoetermeer ter verbreding van de rijweg. De Buurvaart loopt op het kaartje nog rechtdoor naar de Delftsewallenwetering maar zal in de praktijk al omgelegd zijn.

De Delftswallenwetering voor de Negen huisjes is gedempt. Ze wachten op de sloop, 1955.

Tussen 1959 en 1969 worden de Negen huisjes gesloopt. Eerst het zuidelijke blok, in 1964 het middelste blok en in 1969 het noordelijke blok. De schuren waren in 1967 al gesloopt. In plaats hiervan werd een parkeerterrein aangelegd.

Delftswallen 1-3 is al gesloopt. Rechts de kosterswoning met schuur (twee mansardekappen), ca. 1960. Tussen de huizen door loopt de omgelegde Buurvaart.

Delftsewallen 7-9 vlak voor de sloop, ca. 1967. Tussen dit blokje en de kerk is de Buurvaart in 1953 gedempt. De nieuwe verbinding Delftsewallenwetering-Buurvaart loopt tussen het blokje en de kosterswoning (rechts) door.

Situatie ca. 1995. De Delftsewallenwetering (links onderaan) sluit onder de rijweg door aan op de Buurvaart tussen het kerkhof en de voormalige kosterswoning.

Bronnen

Kadastrale leggers en hulpkaarten Zoetermeer

Stadsarchief Zoetermeer (StAZ):

Rechterlijk Archief Zegwaard 76, 77, 92, 92A (transportakten)

Plaatselijk bestuur Zegwaard 98-101 (kerfboeken dorpssteek), 360 (verpondingslegger), 460 (belastingkohier 1742), 737 (kerfboeken armensteek)

Notariële akten Zoetermeer 1811/31, 1811/369, 1815 5 okt, 1825/47, 1826 3 nov, 1828/64, 64, 124, 1846/126, 1860/135

Bouwvergunningen Zegwaard 1932/14

Bevolkingsregister 1817-1909

Gemeentebestuur 1940-1961; aankoop Delftsewallen 1-9 (nr. 41); demping

Delftsewallenwetering (nr. 662)

Gemeentebestuur 1962-1975: overname Delftsewallenwetering (nr. 1776)

Stadsarchief Rotterdam:

Oud Stadsarchief inv.nr. 4666: kladkaarten Binnenwegse polder

Fotocollectie Historisch Genootschap Oud Soetermeer